

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-78.1-8>

УДК 81'373.46:[159.944.4:616-009]-057.36

Калужна Г.В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕРМІН ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД: ВІХІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ

Анотація. У статті простежено еволюцію терміна *посттравматичний стресовий розлад* (*post-traumatic stress disorder*) (ПТСР) в англомовній науковій літературі. Перший термін – *nostalgia* – пов'язували з тугою за домом, пізніше звертали увагу на зовнішні видимі симптоми – *soldier's heart*, *irritable heart*, уникаючи згадок про психологічну складову. Протягом тривалого часу дослідники розглядали ПТСР, як короткотермінову шокову реакцію (*shock*) на певні зовнішні чинники (*battle*, *shell*), генеруючи такі терміни, як: *shell shock* та *battle shock*, з часом визнавши тривалий характер протікання процесу (*exhaustion*, *fatigue*) і сформувавши нові назви: *combat exhaustion* та *battle fatigue*. Аналіз термінів, уживаних у різні епохи на позначення посттравматичного стресового розладу, пояснює еволюцію його семантико-функціонального потенціалу та смислове наповнення. Це дає змогу усвідомити, як політичні, соціальні та культурні зміни допомогли сформувати місткий термін, що є лексичним оформленням складного та багатогранного концепту ПТСР.

Ключові слова: ПТСР, посттравматичний стресовий розлад, травма, серце солдата, військові, терміносполучення, еволюція

Kaluzhna Halyna

Ivan Franko National University of Lviv

POST-TRAUMATIC STRESS DISORDER: MILESTONES OF CONCEPT EVOLUTION

Summary. The paper traces the evolution of the term *post-traumatic stress disorder* in the English scientific literature throughout the period of several centuries. Even though *trauma* and its effects have been widely researched in multiple fields, there are not enough linguistical researches related to psychological terms within the concept of *trauma*. Beyond that, there exists virtually no linguistic exploration of a single psychological term and its various wordings (representations) in different historical periods. In this paper, the notion of *post-traumatic stress disorder* (PTSD) has been historically explored – from the earliest mentions in the literature to present days. Some of the terms to describe the condition were: *nostalgia*, *soldier's heart*, *irritable heart*, *combat exhaustion*, *combat fatigue*, *war neurosis*, *battle shock*, *shell shock*, *barbed wire disease*, *gross stress reaction*, *Vietnam combat reaction*, *post-Vietnam syndrome*, *catastrophic stress disorder*. The earliest known term used for PTSD was *nostalgia*. Suffering from this disorder was associated with being homesick. Later researchers turned to external visible signs to describe the disorder (*soldier's heart*, *irritable heart*), avoiding any connection to psyche, since such connection could only be interpreted as a sign of weakness in those times. For a long time, scientists viewed PTSD as a short-term response/reaction to certain adverse external factors (*battle*, *shell*), bringing to life new terms such as *shell shock* and *battle shock*. It was eventually recognized that the process is of a long-term nature (*exhaustion*, *fatigue*) and new names were coined like *combat exhaustion* and *battle fatigue*. For centuries, soldiers with symptoms of post-traumatic stress disorder were stigmatized; this was an embarrassing condition, a demonstration of weak will and lack of discipline. The views only changed in the second half of the XXth century when the disorder finally seized being associated with combat only and when the term *post-traumatic stress disorder* was coined (1970). The above analysis makes it possible to trace how changes in social values and the developments in science were influencing the manner symptoms and their causes were described, as well as the way the name itself was developing, finally forming a clear and meaningful term that reflects the complex and multifaceted concept of PTSD.

Keywords: PTSD, post-traumatic stress disorder, trauma, soldier's heart, term, evolution.

Постановка проблеми. Термін *посттравматичний стресовий розлад* (*post-traumatic stress disorder*) або скорочено ПТСР (PTSD) сьогодні набув широкого застосування. Він побутує у професійній та науково-популярній психологічній літературі, в художніх та документальних фільмах, у газетних публікаціях. Терміносполучення – *post-traumatic* – сформовано за допомогою додавання префіксу *post-* (від латинського *post* – після) і означає, що розладу передувала психологічна травма. Психологічні травми супроводжують людину постійно, виникаючи внаслідок певної травматичної події або низки подій, і можуть протягом довгого часу впливати на людину. Спостереження таких травм і тривалої реакції на них сформувало терміносполучення *посттравматичний стресовий*

розлад (ПТСР). У цій статті зроблено спробу дослідити еволюцію поняття про ПТСР в англомовній літературі та проаналізувати його семантичне наповнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання галузевого термінознавства ґрунтовно досліджували О.С. Ахманова, Г.О. Гриньов, Т.Р. Кияк, А.А. Реформатський, Р.І. Дудок та інші [1; 3–6]. Незважаючи на кількість наукових праць, присвячених цій проблематиці, вона і досі залишається не повністю дослідженою і перебуває у центрі уваги. Однак, кардинальні зміни парадигм наукового знання призвели до розвитку когнітивного напрямку в науці про терміни і терміносистеми. На думку Голованової [2, с. 14], системно-структурні методи опису термінів і терміносистем замінилися методами

когнітивного моделювання, які надають термінознавчій науці не описовий, а пояснювальний характер. Як зазначає Вежбицька, центральною фігурою когнітивної лінгвістики та когнітивного термінознавства є концепт – «об'єкт зі світу 'Ідеальне', що має назву і відображає певні культурно обумовлені уявлення людини про світ 'Дійсність'» [13, с. 54], а терміни – це когнітивно-інформаційні структури, що акумулюють професійно-наукове знання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У мовознавчій літературі недостатньо досліджені терміни психології, що дотичні до концепту *травми*, хоча сьогодні (психологічна) травма дедалі частіше визнається не спеціалізованою галуззю, а фундаментальним аспектом людського досвіду загалом [9] і є предметом вивчення цілої низки наук, як-от медицина, психіатрія, психологія, освіта. Американська психологічна асоціація, наприклад, має окремий підрозділ 56, Trauma Psychology, створений для дослідження травми та її наслідків. Поза те, практично відсутні мовознавчі розвідки окремого психологічного терміна і його різного оформлення в історичному аспекті.

Мета статті. Головною метою статті є дослідити еволюцію терміна *посттравматичний стресовий розлад* в англійській літературі, його семантичне значення та змістове наповнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Посттравматичний стресовий розлад* (*post-traumatic stress disorder*) є частиною більш місткого концепту *травма* (*trauma*). Як вказує етимологічний словник, англійське слово *trauma* (травма) почало вживатися наприкінці XVII століття і означало фізичну рану (*physical wound*). Вживалося слово у так званій медичній латині і походило від грецького слова *trauma* – рана. Сенс психічної рани, неприємного досвіду, викликаного аномальним стресом, слово *trauma* отримало наприкінці XIX століття [11].

Посттравматичний стресовий розлад – це специфічна реакція на травму. Словник Мерріам-Вебстера описує *post-traumatic stress disorder* як реакцію, що виникає унаслідок травматичних подій і характеризується депресією, тривогою, кошмарами, тенденцією уникати нагадувань про події – скорочено ПТСР [8]. Цей термін остаточно сформувався у 1980 році і тепер широко використовується як у професійній (медичній, психологічній), так і в науково-популярній літературі, а також у публіцистиці, кінематографі та буденному спілкуванні. Але те, що зараз розуміють під терміном ПТСР, згадувалося в англійських медичних, публіцистичних, наукових та художніх джерелах впродовж декількох століть під різними назвами: *nostalgia*, *soldier's heart*, *irritable heart*, *combat exhaustion*, *combat fatigue*, *war neurosis*, *battle shock*, *shell shock*, *barbed wire disease*, *gross stress reaction*, *Vietnam combat reaction*, *post-Vietnam syndrome*, *catastrophic stress disorder*, і нарешті – *post-traumatic stress disorder*.

M.R. Trimble [12] зазначає, що поняття про ПТСР уперше з'явилося у медичній літературі XVII століття під назвою *ностальгія* – *nostalgia*, що означало тугу за домом. На думку

сучасників, воїни були сильними, доблесними і практично нездоланими, і лише туга за домом могла зламати їх. У XIX столітті прояви стресу, пов'язані з участю військових у американській громадянській війні, отримали нову назву: *серце солдата* – *soldier's heart* або (*синдром*) *підразненого серця* – *irritable heart* [10]. Ці терміносполучення акцентували на високому артеріальному тиску і частому серцебитті у солдат, не згадуючи інші прояви (воїни не мали права на слабкості).

На початку XX ст. назви на позначення ПТСР містилися військову складову (*battle, shell*) і наголошували на короткій тривалості недуги (*shock*). У передвоєнний час з'явилися медичні терміни *бойовий шок* – *battle shock* та *воєнний невроз* – *war neurosis*, а впродовж першої світової війни – *шок від снарядів* – *shell shock* [7].

Під час другої світової війни терміносполучення вказували на тривалість недуги (*exhaustion, fatigue*) і обмежували її контекстом війни (*combat, battle*) – *виснаження в бою* / *бойова втома* (*combat exhaustion / battle fatigue*). Однак уже в першому діагностичному керівництві психічних захворювань DSM-I (1952) містився діагноз *реакція на сильний стрес* – *gross stress reaction*, що не зводив реакцію до контексту війни. Далі війна у В'єтнамі (1954-1975) призвела до нової концептуалізації ПТСР. M.R. Trimble згадує *Vietnam combat reaction* – екстремальну форму *combat fatigue*, а також терміносполучення *post-Vietnam syndrome*, що з'явилося у пресі [12]. Робоча група з підготовки третьої редакції діагностичного та статистичного керівництва з психічних розладів (DSM-III) запропонувала назву *catastrophic stress disorder* – *катастрофічний стресовий розлад*. Визнавши висновки Комітету, Американська психіатрична асоціація (APA) змінила термін на *post-traumatic stress disorder* – *посттравматичний стресовий розлад*, який було затверджено у DSM-III.

Висновки. Таким чином, розвиток терміна ПТСР відображав людські переконання стосовно його причин, результати спостереження за симптомами недуги та етичні/культурні цінності різних епох. Спочатку *nostalgia* пов'язували з тугою за домом, пізніше звертали увагу на зовнішні видимі симптоми – *soldier's heart, irritable heart* – протягом тривалого часу розглядали ПТСР, як короткотермінову шокову реакцію (*shock*) на певні зовнішні чинники (*combat, shell*), з часом визнавши тривалий характер протікання процесу (*exhaustion, fatigue*). Протягом тривалого часу стигматизували солдатів, засоромлюючи їх і вважаючи недугу ознакою слабкості.

Сучасний термін *post-traumatic stress disorder* висвітлює, що (1) це психічний розлад (*disorder*), який (2) має причину – травму, спричинену різними подіями (*traumatic, stress*) і (3) починається через деякий час після травматичної події (*post*). Аналіз різних термінів на позначення розладу дає можливість простежити, як розвиток суспільства та науки впливав на опис симптоматики та на назву недуги, врешті решт сформувавши місткий термін, що є лексичним оформленням складного та багатогранного концепту ПТСР.

Список літератури:

1. Ахманова О.С. *Словарь лингвистических терминов*. – 2-е изд., стер. – М. : УРСС : Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
2. Голованова Е.И. Введение в когнитивное терминоведение. – М. : Флинта. Наука, 2011. – 224 с.
3. Гринев С.В. Введение в терминоведение. – М. : Наука, 1993. – 309 с.
4. Дудок Р.І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках : монографія. – Львів : Видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 358 с.
5. Кияк Т.Р. Лингвистические аспекты терминоведения. – К. : УМК ВО, 1989. – 104 с.
6. Реформатский А.А. Мысли о терминологии / А.А. Реформатский // Современные проблемы русской терминологии. – М. : Наука, 1986. – С. 183–191.
7. Crocq, M.A. & Crocq, L. (2000). From shell shock and war neurosis to posttraumatic stress disorder: a history of psychotraumatology. *Dialogues in clinical neuroscience*, 2(1), 47–55.
8. Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary. (n.d.). Retrieved February 1, 2020 from <https://www.merriam-webster.com/>
9. Gold, S.N. (2008). About Psychological Trauma and the APA Division of Trauma Psychology. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, S(1), P. 1–2.
10. Horwitz, T. (2015, January 1). Did Civil War Soldiers Have PTSD? Retrieved February 1, 2020 from: <https://www.smithsonianmag.com/history/ptsd-civil-wars-hidden-legacy-180953652/>
11. Online Etymology Dictionary: Origin, history and meaning of English words. (n.d.). Retrieved February 1, 2020 from <https://www.etymonline.com/>
12. Trimble, M.R. (1985). Post-traumatic stress disorder: History of a concept. In C.R. Figley (Ed). *Trauma and its wake: The study and treatment of post-traumatic stress disorder* (p. 5–14). New York : Brunner/Mazel.
13. Wierzbicka, A. (1995). *Lexicography and conceptual analysis*. Tucson : Karoma Publishers.

References:

1. Akhmanova O.S. *Slovar' lingvisticheskikh terminov [Dictionary of Linguistic Terminology]*. – М.: URSS : Editorial URSS, 2004. – 571 s.
2. Golovanova E.I. Vvedeniie v kognitivnoie terminovedeniie [Introduction to Cognitive Terminology Studies]. – М.: Flinta. Nauka, 2011. – 224 s.
3. Griniov S.V. Vvedeniie v terminovedeniie. [Introduction to Terminology Studies]. – М.: Nauka, 1993. – 309 s.
4. Dudok R.I. Problema znachennia ta smyslu termina v humanitarnykh naukakh : monohrafiia [The Issue of Meaning and Sense in Humanities]. – Lviv: Vydavn. tsentr LNU im. Ivana Franka, 2009. – 358 s.
5. Kyiak T.R. Lingvisticheskiie aspekty terminovedeniia [Linguistic Aspects of Terminology Studies]. – К.: UMK VO, 1989. – 104 s.
6. Reformatskiy A.A. Mysli o terminologii [Reflections on Terminology] – М.: Nauka, 1986. – P. 183–191.
7. Crocq, M.A. & Crocq, L. (2000) From shell shock and war neurosis to posttraumatic stress disorder: a history of psychotraumatology. *Dialogues in clinical neuroscience*, 2(1), 47–55.
8. Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary. (n.d.). Retrieved February 1, 2020 from <https://www.merriam-webster.com/>
9. Gold, S.N. (2008). About Psychological Trauma and the APA Division of Trauma Psychology. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, S(1), P. 1–2.
10. Horwitz, T. (2015, January 1). Did Civil War Soldiers Have PTSD? Retrieved February 1, 2020 from: <https://www.smithsonianmag.com/history/ptsd-civil-wars-hidden-legacy-180953652/>
11. Online Etymology Dictionary: Origin, history and meaning of English words. (n.d.). Retrieved February 1, 2020 from <https://www.etymonline.com/>
12. Trimble, M.R. (1985). Post-traumatic stress disorder: History of a concept. In C.R. Figley (Ed). *Trauma and its wake: The study and treatment of post-traumatic stress disorder* (p. 5–14). New York: Brunner/Mazel.
13. Wierzbicka, A. (1995) *Lexicography and conceptual analysis*. Tucson: Karoma Publishers.